

VLADA - EKOLOGIJA - BIZNIS

PRIMER ZDA

Povzetek. Številne vladne ekonomske politike postavljajo nekakšen kontrolni okvir ali neposredno omejujejo podjetniško aktivnost. Cilj takšne ekonomske vladne regulacije je preprečiti ali zavirati aktivnost podjetij in posameznikov, ki je v očeh javnosti oziroma zakonodaje opredeljena kot nepoštena, nezaželena, nezdrava ali nemoralna. S postavljanjem takšnega okvira vlada regulira obnašanje zasebnih in javnih podjetij. V zadnjem času vse pomembnejše mesto v vladni regulaciji, tako v ZDA kot v vseh (razvitih) državah, pridobiva uravnavanje aktivnosti, ki vplivajo na okolje s ciljem ohranjanja javnega zdravja in narodnega okolja. Rast prebivalstva, urbanizacija, industrializacija, povečana proizvodnja in uporaba kemikalij v desetletjih po drugi svetovni vojni, vse to je pomembno spremenilo razmere. Že v šestdesetih letih je problem onesnaževanja okolja postal pomembna postavka ameriške politike. Zaradi vse večje stopnje ekološke osveščenosti prebivalstva, se je politična vrednost ekologije vse do danes strmo povečevala.

Ključni pojmi: ameriška ekološka politika, ameriška vlada, kislilni dež, ekološka zakonodaja, stroški onesnaževanja

Vse do konca šestdesetih let se zvezna vlada ni dejavneje vključevala v kontrolo onesnaževanja okolja. Že dolgo časa pa je imela na skrbi naravne vire in upravljanje javnega ozemlja - narodnih gozdov, narodnih parkov in pašnikov v zahodnih državah. Onesnaževanje zraka in vode so imeli za zadevo državnih in lokalnih vlad, če se jim je zdelo potrebno posegati na to področje. Velika večina držav tako ni storila ničesar - onesnaževanje okolja prej ni bilo mišljeno kot problem, po eni strani zato, ker je bilo sposobno sprejeti določeno količino odpadkov brez neposredne in takojšnje škode za zdravje ljudi, hkrati pa je bil tudi obseg onesnaževanja bistveno manjši, kot je sedaj.

Rast prebivalstva, urbanizacija, industrializacija, povečana proizvodnja in uporaba kemikalij v desetletjih po drugi svetovni vojni, vse to je pomembno spremenilo razmere. Že v šestdesetih letih je problem onesnaževanja okolja postal pomembna postavka ameriške politike. Zaradi vse večje stopnje ekološke osveščenosti prebivalstva, se je politična vrednost ekologije vse do danes strmo povečevala.

* Dr. Bogomil Ferfila, redni profesor na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

Onesnaževanje okolja opredelimo kot njegovo obremenjevanje s škodljivimi in nevarnimi snovmi - kemikalijami, človeškimi in živalskimi odpadki in drugimi strupenimi snovmi. Npr. kemikalije, odložene v reke in jezera, naredijo le-ta nezdrava za pitje, kopanje (da ne omenjam rib in drugih živih bitij, ki v njih prebivajo). Če v ospredje postavimo uporabo okolja s strani ljudi (ki ne pomeni samo trošenje naravnih virov), potem je opredelitev onesnaženosti pogojena predvsem s tem, kakšno kakovost okolja zahteva njegova uporaba. Kakovost vode v reki, ki naj bi jo vzdrževali, bo tako odvisna od tega, ali naj bi jo uporabljali za pitje ali za ribolov in rekreativne namene, za transport ali kot področje odlaganja odpadkov. Nedvomno je zahtevana čistost reke mnogo večja, če jo uporabljamo kot vir pitne vode kot pa za transport. Kakovost vode za vsako posamezno uporabo je možno znanstveno določiti (čeprav se znanstveniki tudi tu pogosto razhajajo); kakšno raven čistosti oziroma za kakšen namen naj bi se reko uporabljalo, pa je v prvi vrsti politična odločitev.

Onesnaževanje preprečuje uporabo okolja s strani ljudi na različne načine. Zrak postane škodljiv za dihanje, še zlasti za ljudi z dihalnimi obolenji. Voda postane neprimerna za pitje. Ribe živeče v onesnaženih morskimi in sladkovodnih okoljih niso več primerne za hrano ljudem. Zaradi industrijskega onesnaževanja je npr. v sedemdesetih letih jezero Erie v ZDA skoraj v celoti odmrlo.

Onesnaževanje lahko poškoduje tudi gozdove, kmetijske pridelke, naravne znamenitosti, celo razgledne točke. V osemdesetih letih je bila onesnaženost ozračja okoli Velikega kanjona tolikšna, da je bilo skoraj nemogoče videti na drugi breg.

Oblikovanje ekoloških politik

Vlada izvaja nadzor nad onesnaževanjem okolja prek svojih politik. Trg, ki deluje prek tekmovanja in sistema cen, je nesposoben sam reševati problem onesnaževanja. Po ekonomistični opredelitvi je namreč onesnaževanje eksternalija ali družbeni strošek proizvodnje blaga, ker sta zrak in voda opredeljeni kot prosti ali javni dobrini. Podjetja lahko odlagajo odpadke (onesnaževalce) z majhnimi stroški ali celo brezplačno tako, da jih spuščajo v ozračje ali bližnje vodne eko sisteme. Stroške onesnaženosti v končni fazi preložijo na ramena ljudi (in drugih živih bitij), ki so z onesnaženostjo tako ali drugače prizadeti - dihajo onesnažen zrak ali uživajo škodljivo vodo. Podjetja nimajo nobenega interesa, da bi počistila za seboj, saj bi jim to zvišalo stroške in posledično tudi cene blaga. Tako lahko prodajajo po nižjih cenah, saj jim ni treba upoštevati stroškov odlaganja odpadkov in tudi potrošniki lahko kupujejo ceneje. Še več, v primeru, da bi morala podjetja investirati v odstranjevanje odpadkov, bi jih to postavilo v izhodiščno slabši položaj nasproti podjetjem, ki jim ni treba skrbeti za njihove odpadke oziroma jim to ne povzroča nobenih (manjše) stroškov. Brez vladne (prisilne) aktivnosti je torej verjetnost, da bi tržni avtomatizem sam pripeljal do kontrole onesnaževanja okolja, zelo majhna.

V sedemdesetih letih se je močno povečalo članstvo, politična vplivnost in tehnično-operativna sposobnost organiziranih ekoloških skupin. Jedro ekološkega

gibanja sestavljajo znane organizacije, kot so društvo za divjino, klub Sierra, nacionalna federacija za divjad, sklad za obrambo okolja in sklad za obrambo naravnih virov. Na levisi so jih okrepile še bolj radikalne organizacije, kot npr. Greenpeace in Earth First!, ki se poslužujejo neposrednih akcij, od katerih nekatere spominjajo bolj na operacije komandosov (Scarce, 1990). Na desnici obstaja skupina za ohranitev narave, ki deluje prek trga in kupuje zemljišča, pomembna za ohranitev naravnih virov ter jih tako odstrani iz uporabe v poslovne namene. Omenjene in druge skupine so imele pomembno vlogo v pritisku na kongres, da je sprejel novo ekološko zakonodajo in okrepil obstoječe zakone. Veliko novih ekoloških združenj se je pojavilo med Reaganovim predsednikovanjem, ki je bilo močno zadržano glede kontrole onesnaževanja. Ekološko gibanje je močno vplivalo tudi na javno mnenje v smeri njegovega aktiviranja za sprejem programov varovanja okolja in kontrole onesnaževanja. Ekološka zakonodaja predstavlja stalno polje spopadov med liberalnimi ekološkimi skupinami in njihovimi privrženci (sindikati običajno podprejo kontrolo onesnaževanja) ter interesnimi združenji biznisa in konservativci, ki zagovarjajo čim manj in čim cenejšo kontrolo onesnaževanja. Onesnaževalni standardi pogosto zahtevajo velike investicije v opremo ali tehnologijo in ker velja načelo, da stroške onesnaževanja nosijo tisti, ki onesnažujejo, to predstavlja precejšnjo finančno obremenitev ameriških podjetij. Bushova administracija je izračunala, da je samo zakon o čistem zraku iz leta 1990 povzročil biznisu za okoli 20 milijard dolarjev letnih stroškov (Cohen, 1992). Ob tem ne manjka dokazovanja, da zaščita okolja povečuje poslovne stroške, kar lahko upočasni gospodarsko rast in odpiranje novih delovnih mest.

Ekološko gibanje vedno zahteva najvišje možne ekološke standarde oziroma ustrežno zakonodajo. Biznis, zlasti skupine za gospodarski razvoj, sicer ne zavračajo vse kontrole onesnaževanja, prizadevajo pa si, da je ta čim cenejša in čim ohlapnejša. Dobro vedo, da je to s političnega zornega kota mnogo bolj primerno stališče kot popoln odpor. Sprejeta ekološka zakonodaja je običajno tako kompromis med stališči okoljevarstvenikov in biznisa. Izjema je bil zakon o čistem zraku iz leta 1970, ki je zahteval 90 odstotno zmanjšanje emisije avtomobilskih plinov in močno kontrolo industrijskega onesnaževanja. Pozneje je kongres sprejel še vrsto drugih zakonov, ki kontrolirajo onesnaževanje in skušajo očistiti vode in ozračje npr.: zakon o čisti in o zdravi pitni vodi, zakon o nadzoru strupenih snovi, zakon o preprečevanju onesnaževanja, zakon o nacionalni okoljevarstveni politiki, zakon o ohranitvi in nadomestitvi virov. Posebej izdvojimo zakon o primernem ekološkem odgovoru in obveznosti za plačilo nastale škode, ki ga običajno imenujejo kar super sklad. Iz dohodkov, ki se vanj stekajo iz davkov na podjetja onesnaževalce, se namreč financira čiščenje opuščenih odlagališč nevarnih odpadkov (Vig, Kraft, 1994).

Večino pooblastil za izvajanje ekološke zakonodaje je v rokah agencije za zaščito okolja (EPA).

Agencija za zaščito okolja

Na pobudo predsednika Nixona jo je kongres ustanovil 1970. leta in nanjo so bili preneseni ekološki programi, ki so bili prej razdrobljeni v petih ministrstvih. Gre za neodvisno agencijo - pomeni da je izven katerega koli ministrstva in poroča neposredno predsedniku. Vodjo agencije imenuje predsednik in potrdi senat. Demokrati si prizadevajo razviti agencijo v samostojno ministrstvo, kar naj bi mu povečalo težo tako znotraj države kot tudi na mednarodnem področju, vendar so možnosti za kaj takega v sedanjem okolju, ko prevladuje republikanska retorika o nujnosti majhne vlade in majhnem vladnem trošenju, bolj majhne. Cilj republikancev je zmanjšati število ministrstev, ne pa ustanavljanje novih.

Agencija za zaščito okolja je največja od vseh regulatornih agencij. 1996. leta je imela 18 tisoč zaposlenih v Washingtonu in desetih regionalnih uradih po vsej državi z letnim proračunom okoli 2,6 milijarde dolarjev (O'Connor, Sabato, 1997: 719). Na prvi pogled izgleda to kar zajeten obseg denarja in zaposlenih, vendar če ga primerjamo s širino in številom raziskav, ki jih mora opravljati, pripravljanim politik in pravil, izvršnimi obveznostmi, ki jih ima, potem vidimo, da v resnici ni tako.

Pogled v zgodovino pokaže, da njej proračun ni rasel tako kot število novih obveznosti, ki jih je agencija dobivala (npr. kontrola odmetavanja medicinskih odpadkov v oceane). Primanjkuje ji denarja in osebja, da bi lahko v celoti uveljavila vso zakonodajo na okoljevarstvenem področju in za katero ima pooblastila.

Njeno dejavnost lahko razdelimo v tri dele: raziskovanje, predpisovanje standardov in pravil, uveljavljanje obstoječih predpisov oziroma zakonodaje. Agencija mora izvajati obsežno raziskovanje o delovanju različnega onesnaževanja na človeško zdravje in naravno okolje, kajti tako dobi najboljšo osnovo za oblikovanje pravil okoljevarstvenega obnašanja podjetij, ki se nato z zakonodajnim procesom prevede v standarde onesnaževanja obvezne za vse. Npr. zakon o čistem zraku obvezuje agencijo, da določa zgornjo mejo vsebnosti strupenih snovi v ozračju in sicer za ogljikov dioksid, ozon in svinec, ki še omogoča varovanje javnega zdravja. Standardi, ki so določeni v razmerju strupenih delčkov proti milijonu, se nato uporabijo proti potencialnim onesnaževalcem.

Državne agencije za kontrolo onesnaževanja v sodelovanju in pod nadzorom regionalnih uradov agencije za zaščito okolja opravljajo velik del uveljavljanja obstoječih ekoloških predpisov. Pri tem gre za dvostopenjski proces, v katerem agencija ni bila vedno najbolj učinkovita, kar je bilo pogojeno zlasti s prevladujočo politično klimo, ki pa je najprej v veliki meri določala kadrovske in materialne vire agencije. Na prvem nivoju mora agencija prek svojih regionalnih uradov najprej zagotoviti ustrezno delovanje državnih agencij, šele te pa potem v stiku z "neposrednimi uporabniki" uveljavljajo spoštovanje standardov onesnaževanja bodisi s strani podjetij ali posameznikov.

Glede političnega ozračja oziroma podpore delovanja agencije za zaščito okolja ločimo tri obdobja (Portney, 1992: 47-49). Prvo obdobje v sedemdesetih letih je označevalo naraščanje njenega proračuna, povečevanje števila zaposlenih, širjenje njenih zakonskih pooblastil ter obenem velika prizadevanja agencije, da bi čim

bolje uveljavila kontrolne standarde onesnaževanja tako s sredstvi zakonske prisile kot prostovoljnimi upoštevanjem. Drugo obdobje (1981-1983) se je ujelo z začetkom Reaganovega predsednikovanja, ki je nasprotoval močni kontroli onesnaževanja. Njegova administracija je tako na vodilne položaje v agenciji imenovala ljudi, ki so bili sovražni ali vsaj brezbrizni do njenega poslanstva. Proračun in obseg zaposlenih se je drastično zmanjšal, enako tudi polet v delu agencije.

Tretje obdobje se je začelo 1983. leta in traja do danes. Proračun in osebje se je povrnilo na prejšnjo raven. Dobila je nekaj več pooblastil za uveljavljanje predpisov za varovanje okolja, vendar ob izrecnem upoštevanju "ravnotežja med zaščito okolja in njenimi ekonomskimi stroški." Republikanska večina v 104. kongresu agenciji ni pretirano zaupala, saj je tako kot drugi regulativni organi uživala sloves, da je prestroga in nepopustljiva v uveljavljanju predpisov. Vseeno pa so prizadevanja republikancev, da bi znižali standarde varovanja okolja popustila, saj so uvideli, da je javno mnenje le premočno usmerjeno v podporo zaščite okolja.

Kot primer problemov pri zaščiti ameriškega okolja si pogledjmo regulacijo odlaganja nevarnih in strupenih odpadkov ter kislega dežja. Obe področji nam nazorno kažeta politike in probleme na področju varovanja okolja.

Nevarni in strupeni odpadki

390

Nevarne snovi so strupeni, rjaveči, vnetljivi in kemično reaktivni materiali, ki ogrožajo ljudi ali okolje. Strupene snovi so nižja kategorija, ki proizvajajo "škodljive učinke v živih organizmih" (Rosenbaum, 1991: 214).

Večina kemičnih snovi ni škodljivih za ljudi in okolje, nekatere pa so. Ljudi danes skrbijo zlasti kancerogene snovi. Brez dvoma je povečana proizvodnja in uporaba kemičnih materialov v ZDA pomembno zvišala življenjski standard njenih prebivalcev, povzročila pa je tudi nekatere družbene stroške - škodljivo odlaganje kemičnih odpadkov je največji problem. Ne glede na to, ali jih izpustijo v zrak, odložijo pod zemljo, v vodo, celo zažgejo, kemični odpadki še vedno ostajajo grožnja okolju in zdravju ljudi.

Zvezna politika kontrole nevarnih odpadkov je razvila tri pristope.

Zakon o nadzoru strupenih snovi iz leta 1976 poudarja preprečevalni vidik. Zakon namreč uravnava proizvodnjo in razdelitev strupenih snovi z namenom registriranja in identificiranja teh snovi, ki jim je treba preprečiti vstop v okolje. Agencija lahko trajno prepove proizvodnjo določene kemikalije, za katero oceni, "da bo pomenila nerazumno tveganje za zdravo okolje."

Drugi pristop ponazarja zakon o ohranitvi in nadomestitvi virov iz 1976. leta. Le-ta naj bi skušal zagotavljati varno odlaganje nevarnih snovi, ki se jih proizvaja. Agencija za zaščito okolja je pooblaščen za postavitev kriterijev varnega odlaganja odpadkov in določitev nevarnih odpadkov. Obenem je dolžna oblikovati

“manifestni sistem”, utemeljen na dokumentih, ki omogočajo zasledovanje nevarnih odpadkov od njihovega nastanka pa vse do končnega varnega odlagališča.

Takšna “od zibelke do groba” regulacija je imela namen preprečiti “opolnočno odmetavanje” in drugo nevarno skladiščenje odpadkov.

Tretji vidik pa uteleša že omenjeni zakon o primernem ekološkem odgovoru in obveznosti za plačilo nastale škode oziroma super sklad iz leta 1980. Njegov namen je zagotoviti denar za čiščenje opuščenih odlagališč odpadkov, ki jih je na desettisoče po ameriškem ozemlju. Agencija je morala sestaviti nacionalni prioritetni seznam odlagališč nevarnih odpadkov, ki bi jih bilo treba nujno sanirati. V primerih, da agencija ne more ugotoviti, kdo je odlagal nevarne odpadke, mora stroške saniranja nositi sama. Obenem so ustanovili sklad za odgovor na nevarne snovi (super sklad), ki dobiva denar predvsem od davkov na naftno in kemično industrijo in je namenjen čiščenju opuščenih odlagališč nevarnih odpadkov. Kasnejši amandmani na zakon so povečali sredstva sklada na 15 milijard dolarjev.

Kakšni so rezultati njegovega delovanja? Predvsem je do njih prihajalo zelo počasi, saj je bilo treba razrešiti številne probleme, vezane na določitev finančne odgovornosti korporacij, ki so odlagale nevarne odpadke - kar je pogosto zahtevalo dolgotrajna pogajanja; odločitve o tem, koliko in kako očistiti posamezno odlagališče; izpeljavo samega čiščenja. Do 1994. leta so očistili 56 odlagališč, na 168 so delo končevali. Ob tem pa je treba dodati, da se le na manjšem številu od skupaj 1345 odlagališč na prioriteten seznamu še niso lotili nobenih ukrepov (O'Connor, Sabato, 1997: 721).

Kisli dež

Kisli dež je stranski produkt potrošnje fosilnih goriv, zlasti premoga z visoko vsebnostjo žvepla (Bryner, 1993: 68). Do kislega dežja oziroma odlaganja kislih snovi pride, ko se žveplovi in dušikovi oksidi vežejo na vodne hlapce v ozračju in kasneje padejo na tla kot dež, sneg, megla ali delčki. Kislost padavin lahko škodi tako ribam kot rastlinam. Ribe npr. ne morejo preživeti v jezerih z visoko kislostjo.

Kisli dež ni v ZDA postal ekološki problem vse do zgodnjih osemdesetih let. 1970. leta, ko so sprejeli zakon o čistem zraku, kisli dež še ni bil reguliran. K zakasnitvi njegovega problematiziranja so veliko prispevali visoki dimniki termoelektrarn na premog (od 70 do skoraj 300 m) v srednje zahodnem delu ZDA. Zaradi svoje višine so odlagali žveplene in dušikove okside visoko v ozračje, kar je izboljšalo kakovost lokalnega ozračja in omogočilo izpolnjevanje predpisanih standardov v zakonu o čistem zraku. Visoki dimniki pa so imeli za posledico povečano verjetnost, da nevarni odpadki padejo na tla stran od kraja, kjer so jih poslali v ozračje in sicer v smeri glavnih vetrov. Tako žvepleni in dušikovi oksidi iz termoelektrarn na ameriškem srednjem vzhodu padejo kot kisli dež na severovzhodu ZDA in v vzhodni Kanadi.

Reaganova administracija se je postavila na stališče, da regulacija kislih padavin zahteva več raziskav, ki bi osvetlile njihove vzroke in posledice. Odveč je povedati, da so zlasti podjetja za proizvodnjo električnih aparatov, premogovniki in številna z njimi povezana podjetja podprla takšno mnenje.

Postopoma pa so dokazi o nevarnosti kislega dežja postajali vse obsežnejši in nekaj je bilo treba storiti. 1989. leta je George Bush, ki je dejal, da hoče biti "ekološki predsednik", predlagal amandma k zakonu o čistem zraku, ki je vključeval aktivnosti glede kislega dežja. Amandma iz 1990. leta je zahteval zlasti bistveno zmanjšanje emisije žveplovega dioksida, glavne sestavine kislih padavin, ki je nastajala kot rezultat zgorevanja premoga v termoelektrarnah. Zakon je uvedel zgornjo mejo količine strupenih snovi, ki jo je vsaka od 110 termoelektrarn, naštetih v amandmanu, lahko izpustila v ozračje. Z začetkom 1995. leta je lahko termoelektrarna izločila eno tono žveplovega dioksida, leta 2000 naj bi se dovoljena količina še zmanjšala.

Če termoelektrarni uspe zmanjšati emisijo tako, da kuri manj žveplen premog, namesti dimniške filtre ali uporabi kakšno drugo metodo zmanjšanja onesnaževanja, lahko tak "prihranek" prihrani za naprej ali proda drugi termoelektrarni. Tista pa, ki prekorači zgornjo mejo in ne uspe pridobiti "prihrankov" kake druge termoelektrarne, pa mora plačati visoko odškodnino. Odbor za trgovino v Chicagu, velika blagovna borza, je dobila pooblastilo agencije, da trguje s "prihranki" termoelektrarn v emisiji žveplovega dioksida. Takšno reševanje problema so predlagali ekonomisti, ki so zatrjevali, da bo trg za "prihranke" termoelektrarn bolj učinkovit v regulaciji onesnaževanja kot pa klasična uporaba okoljevarstvenih standardov in zakonske regulacije (Regens, Rycroft, 1988: 45-47). Po njihovem naj bi gospodarske spodbude dale korporacijam pozitivno motivacijo ("korenček") - zasledovanje lastnih profitnih interesov, da zmanjšajo izločanje onesnaževanja.

Obsežnejše analitične ocene takšnega ekonomističnega omejevanja kislih padavin še ni in lahko je to novi, ustrežnejši pristop na ekološkem, pa tudi drugih področjih.

Ekološka politika nove ameriške administracije

Kaj lahko na ekološkem področju pričakujemo od nove administracije Georga W. Busha?

Brez najmanjšega dvoma lahko hitro odgovorimo - velike korake nazaj. In to tako na škodo državljanov kot okolja samega. Edina ovira, ki lahko zaustavi izrazito "kavbojsko intelektualnega" predsednika, je velika razcepljenost kongresa na republikanski in demokratski pol.

Sicer pa bo novi predsednik, ki po svoji ekonomski konservativnosti že na začetku močno presega celo Ronald Reagana (poudarjanje absolutnega trga kot edinega zveličavnega razsodnika, znižanja davkov bogatašem, slepo zagovarjanje interesov velikega kapitala), storil vse, da povrne usluge, ki mu jih je med volilno kampanjo serviral ameriški biznis. Bush je namreč od velikih podjetij in premožnih posameznikov prejel kar 100 milijonov dolarjev strankarskih prispevkov, kar ni uspelo še nobenemu predsedniškemu kandidatu pred njim.

Teoretično je Bush svoje služenje interesom velikega kapitala in biznisa nasploh zavil v celofanski ovoj "svobode trga" in "nujnega umikanja države". Praktično pa to pomeni uničevanje vsega, kar lahko zmanjšuje profite podjetij in

dohodke bogatašev - tako na področju varstva potrošnikov, pravic zaposlenih na delovnem, socialnem in drugih področjih socialnega varstva nasploh, pa seveda tudi okoljevarstvenih standardov tako v svetovnem merilu kot tudi v domačem okolju. ZDA se je takoj umaknila iz kiotskega okoljskega sporazuma. Busheva administracija je takoj omilila vrsto predpisov o varstvu okolja za naftne mogotce (tako predsednik kot podpredsednik sta bila dolga leta na naftnih plačilnih listah), ki lahko še naprej spuščajo v ozračje toliko ogljikovega monoksida kot doslej. Sprostila je uredbo o vrednosti arzena v pitni vodi, ker je tako želel močan rudarski lobi.

In to je šele začetek ...

LITERATURA

- Beck, Nathaniel (1987): Elections and the Fed: Is There a Political Monetary Cycle? American Journal of Political Science, 31, February.
- Benenson, Bob (1995): GOP Sets the 104 Congress on New Regulatory Course, Congressional Quarterly Weekly Report 53, June 17.
- Bok, Derek (1996): The State of the Nation, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Bryner, Gary C. (1993): Blue Skies, Green Politics: The Clean Air Act of 1990, CQ Press, Washington D.C.
- Buchanan, James and Tullock, Gordon (1975): Polluters, Profits and Political Responses: Direct Control Versus Taxes, American Economic Review, 65.
- Cohen, Linda R. and Noll, Roger C. (1991): The Technology Pork Barrel, Brookings Institution, Washington, D.C.
- Cohen, Richard E. (1992): Washington at Work: Back Rooms and Clear Air, Macmillan, New York.
- Dye, Thomas R. (1995): Who's Running America: The Clinton Years, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Economic Report of the President (1997): U. S. Government Printing Office, Washington, D.C.
- Edwards III, George C., Wattenberg, Martin P. and Lineberry, Robert (1998): Government in America, Longman, New York.
- Eisner, Marc Allen (1991): Antitrust and the Triumph of Economics: Institutions, Expertise and Policy Change, University of North Carolina Press, Chapel Hill.
- Ferfila, Bogomil (1998): Sodobni svet, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Ferguson, Thomas and Rogers, Joel (1986): Right Turn: The Decline of the Democrats and the Future of American Politics, Farrar, Straus & Giroux, New York.
- Gilder, George (1981): Wealth and Poverty, Basic Books, New York.
- Gimpel, James G. (1996): Filling Out the Contract: The First 100 days, Allyn and Bacon, Needham Heights, MA.
- Greenberg, Edward S. (1985): Capitalism and the American Political Ideal, Sharpe, Armonk, N.Y.
- Grieder, William (1987): Secrets of the Temple: How the Federal Reserve Runs the Country, Simon & Schuster, New York.
- Harris, Richard and Milkis, Sidney (1988): The Politics of Regulatory Change, Oxford University Press, New York.
- Harris, Richard and Milkis, Sidney (1989): The Politics of Regulatory Change, Oxford University Press, New York.

- Hibbs, Douglas (1977): Political Parties and Macroeconomic Policy, *American Political Science Review*, 71, December.
- Kiewiet, Roderick D. (1983): *Macroeconomics and Micropolitics: The Electoral Effects of Economic Issues*, University of Chicago Press, Chicago.
- Krugman, Paul (1994): *Peddling Prosperity: Economic Sense and Nonsense in the Age of Diminished Expectations*, Norton, New York.
- Kuttner, Robert (1997): *Everything for Sale: The Virtues and Limits of Markets*, Knopf, New York.
- Lave, L. (1981): *The Strategy of Social Regulation*, Brookings Institution, Washington D.C.
- Lipset, Seymour Martin and Schneider, William, 1983, *The Confidence Gap: Business, Labor, and Government in the Public Mind*, Free Press, New York.
- Lowi, Theodore J. (1979): *The End of Liberalism*, Norton, New York.
- O'Connor, James (1973): *The Fiscal Crisis of the State*, St. Martin's, New York.
- O'Connor, Karen and Sabato, Larry J. (1997): *American Government*, Allyn and Bacon, Needham Heights, MA.
- Peters, Guy B. (1996): *American Public Policy: Promise and Performance*, 4th ed., Chatham House, Chatman NJ.
- Phillips, Kevin P. (1990): *The Politics of Rich and Poor: Wealth and the American Electorate in the Reagan Aftermath*, Random House, New York.
- Piven, Frances Fox and Cloward, Richard A. (1979): *Poor People's Movements*, Vintage Books, New York.
- Portney, Kent E. (1992): *Controversial Issues in Environmental Policy: Science vs. Economics vs. Politics*, Sage Publications, Newbury Park, CA.
- Regens, James L. and Rycroft, Robert W. (1988): *The Acid Rain Controversy*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Reich, Robert B. (1983): *The Next American Frontier*, Penguin Books, New York.
- Rosenbaum, Walter A. (1991): *Environmental Politics and Policy*, CQ Press, Washington D.C.
- Scarce, Rick (1990, 1990): *Eco-Warriors: Understanding the Radical Environmental Movement*, Noble Press, Chicago.
- Schultze, Charles L. (1992): *Memos to the President: A Guide Through Macroeconomic for the Busy Policymaker*, Brookings Institution, Washington, D.C.
- Stein, Herbert (1994): *Presidential Economics*, 3rd ed., American Enterprise Institute, Washington, D.C.
- Stigler, George J. (1971): *The Theory of Economic Regulation*, *Bell Journal*, 2, Spring.
- The Economic and Budget Outlook: An Update (1999)*: Congressional Budget Office, July 1.
- Tufte, Edward R. (1978): *Political Control of the Economy*, Princeton University Press, Princeton, N.Y.
- Tufte, Edward (1978): *Political Control of the Economy*, Princeton University Press, Princeton N.J.
- Vig, Norman J. and Kraft, Michael E. (1994): *Environmental Policy in the 1990s*, CQ Press, Washington D.C.
- Vogel, David (1989): *Fluctuating Fortunes: The Political Power of Business in the United States*, Basic Books, New York.
- Weidenbaum, Murray L. (1990): *Business, Government and the Public*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, N. J.
- Weinstein, James (1968): *The Corporate Ideal in the Liberal State*, Beacon Press, Boston.